Як їздить на крані, підіймає тонни заліззя, то каже-вимовляє:

— Співаночки, співаночки де я вас подію,

хіба піду поміж гори, та й там вас посію...

Та дарма. Нема гір тут. Свищуть мотори, струнчать димарі, клекоче залізо білою рікою. Ромба, Омекур, Жеф — осередок важкого промислу. Там десь ті гуцули, а тут сам Юра, четвертий рік на крані, четвертий рік між чужими, в кіптяві та смарі. Хоч і банно2 за горами, та нема коли нудьгувати. Не по нудьгу прийшов сюди Юра. Минув Чехи, Сакси, Шваби, гонив, якби вітер його гнав. Був досі гуцул наймитом у місті, нині паном буде — так Юра хоче. Грають очі, співає в грудях. Думи весняною повіддю, гей-гей, хто їх збере, хто їх зв'яже? Не то думав, як виходив, не то думає, прийшовши. Закувати б води верховинські елєктрівнями, щоб спалахнула плаями3 електрична ніч, вбитись у груди горам — бризнула б нафта, застогнала б руда — був би гуцул паном.

І співає кран по рейках, підіймає вантажі і співає Юра, підіймає снагу:

— Ой куди ж то доріженька, на Кути, на Кути...

— Співай далі, гуцуле, гуцулику...

Так під краном на загоні веселі італіяни, кошлаті серби, чорні болгари. І навіть контрометр1, старий шваб заслуховується. А Юру не треба просити до співанок. Ллються самі серцем, що як нашаржо-вана піч горить, дзвенять їх струми блисткі — гай, гай! Іде краном, дзвонить — відступись, стережись, гупне пакет на голову — тільки приснеш, сарако2, а пісня цілою фабрикою ломить луну, по заліззю, по рейках, по гранях мартенів. Як шум навесні, гуде пісня.

— Як іде, Юро?

— Добре йде, хлоп'ята.

І, як вийде з портієрні, по фаєранті, кожний рад із ним потоваришувати. І словінець Еда, і таліян Роцці, і болгарин Станко. Забігають люксембуржаки, чехи, катальони — всяка шушваль, дрібнота.

— Що п'єш з нами, Юро?

— Нич з вами не п'ю. З ніким не п'ю.

І йде сам Юра з роботи. Догори голова, ступає полегоньки, мов до танцю, паличкою, гей топориком, вимахує, гордий з ката. Не з ними йому пити, коли в їх роді цісар ночував. То й Юра з цісарського роду, з ким-небудь не стане до бесіди. Самий собі пан, самий собі товариш. Сам гуляє, сам свою думку леліє, нікому не дасть ділити. Коли б з усіми ділився, то б і самому не стало. Бо й не знають себе цісарські діти. Кожний сам по собі. Так і Юра.

Прийшов додому — сміється кімната. Нагорі живе Юра з голубками. З вікна видно, як Мозель срібна вилискує, як гори (та які тут гори?) насупились лісами, як вежа церковці струнчить. А всередині заметено, попрятано*. Тут і Франко у вишиваній сорочці, Тарас із відважним чолом, Мазепа гостроокий, гордий Богдан — самі цісарі, цісарського роду, так як і Юра. З ними тільки товаришує. І з дерева майстерно зроблений тризуб, сам Юра робив, сам пилочками по ночах витинав, кораликами висаджував. Тут і книжки Юрові — збирає їх і пестить, але поправді то й не дуже любить читати. Вряди-годи, щоб очей не мучити. Навіть і англійську книжку придбав, думав колись до Америки їхати. А поки що нехай лежить — може, й поїде Юра. Та це прикраса. Юрова робота одна по фаєранті: лити сріблом співанки, що їх не перелічити.

* Контрометр — контролер, наглядач.

2 Сарака — бідолаха.

* Попрятано — прибрано.

Та тепер не той клопіт у Юри. Інший. Призбирав собі гроші. Три роки збирав. Купив собі машину. Мотоцикля. Гей кінь сталевий та машина його. Знає в нім кожну шрубку1, кожну спайку, кожен ланцюжок. І пустить газ — шугне на шлях, задерчить чортом, мчить вихром, аж сміється далеч, гори-ліси відсахуються. Цісарський кінь то був, перший мотор над усі. Ніхто такого не мав. І гордий Юра з нього був. Лелів, як дитину, складав, чистив, смарував, співанками промовляв до сталі.

Так-то сподобала його Жанет — гоже дівча. Давно вже впав Юра їй в око хитре. її батько тримав робітницьку кафейку. Жанет гостям подавала. І заглядить, як Юра іде, сполум'яніє, робота з рук летить. Іде Юра, не оглянеться, земля під ним дудонить, вітер за ним співає, а він капелюшка заломив, догори підняв горде чоло, виступає павичем. Не моргнув до дівки. Аж доки не придбав мотору. Тоді під'їхав чортом під кафейку, якраз проти неділі, розгорнув плечима шушваль, робітницьку мужву сіру, до контуару2 підійшов, усміхнувся ґречненько, випив вина й капелюшик підняв. — "Чи дозволить панянка на ф е т із ним, на моторі?" Мала оглянулась, не сміла. А старий знав уже Юру, на добридень завжди давав. Кивнув. "Іди, мовляв, та не забавляйся". І посадив її Юра на мотор, викрутив оги-ром, задирчав мотор шалений і чкурнув дорогою. Гей, гей! — тож то були перегони! Тільки сталь стогнала на закрутах', тільки дим синій стояв шляхом. Розтинав далеч, шматував надвоє обрій, вгинав асфальт під колесом — повним газом валив. Дівча лиш притулилось до нього, вхопилось дужих плечей, змовкло.

— Ну як, панянко, добре йде?

— О-ля-ля! — тільки відказувала.

Недалека дорога — Льонґевіль, Гаґонданж, Мец. Тоді довго забарились у Мецу. В найліпшу кафейку зайшли.

— Що п'єте, панянко?

— Ґренадін.

— А я винко.

* Шрубка — гайка.

* Контуар — стійка, прилавок.

* Закрут — поворот.

І пили, бесідували. Розповідав Юра про свій рід цісарський, про Жаб'є і про Косів, про полонини і звори1, про Ґоргани й Чорногору, що ними трембітав колись. А дівча лиш своє: "ля-ля"...

— Гай-гай, що ви тут знаєте, що ви тут маєте. Нич у вас нема. Мец — чи ж то місто яке? Чи ж не краща Коломия наша?..

І тоді, підхмелений, очі виблискують, не втерпів співаночки:

— Ішов гуцул з Коломиї а гуцулка з Бані...

Видав тоді добру сотку. Але чи ж то про сотку йде, коли поставитись треба? Впала йому в око, білявка, дарма що з низів. Що бестія файна — то файна. Поведе оком — Юрі кров грає, засміється — Юра рад би в огонь за нею. Так причаклувала, бісівка.

І зідхає Юра — мовить складом, як співаночку:

— Файне дівча, гоже, чи ж тобі тут між воронням? Сокола тобі треба — цісарського роду, що під ним земля тремтить, лиси схиляються. Не тут тобі бути — у нас тобі бути. У місяшну ніч прийдеш — росоньками ніжки вимию, зіроньками косу вмаю, співаночками випещу — тільки зітхнеш — гей, тож-то любо.

А дівча дивиться, не второпує,

— Про що це так?..

— Ой про багато, дівча, про химерне. Але того не скажеш, бо як скажеш, напів згубиш. Не те воно, як скажеться. Одно тобі зраджу, хто з цісарського роду, той любить на смерть. Коли причарувала — чаруй далі, бісівко. Що хочеш — твоє. Місто твоє, небо твоє. Нема людського нич.

Але мала не хотіла того всього. Хотіла лиш на ф е т. Пішли. І там Юра доказував. Стріляв із фузії2 — дванадцять колісцят трафив, з того серця метав у пляшки — збив п'ять, не міг шостої, око веселе, хмільне не служить. Пішли на каруселю — там завертілись, аж дух запирало, а Юра тільки покрикував: "Борше3 крути, гунцвоте4, борше". Виміряв силу — тріпонув молотом, аж гакнув5, аж люди відсахнулись. Метнув м'ячем — тільки заскимлив. Покрутив автоматом — чотири рази по франку, нічого не витягнув. "То, — сказав, — на щастя". Поїздили човнами по електриці — тільки шуміло кругом, як Юра кермував. А потім підійшли знов до кафейки. І тоді:

— Що п'єш, панянко? Бо я винко.

— Ну то й я винко.

1 Звір (діал.) — яр.

2 Фузія — старовинна гладкоствольна рушниця з кременем.

1 Борше (діал.)— швидше.

4 Гунцвот (діал.) — собачий син, шельма.

5 Гакнути — видати глибокий гортанний звук.

І тоді захмеліла мала. Не пам'ятала нічого, тільки очка світились. Взяв її Юра на мотор, повіз у ніч — горбами. Віз і співав — як то гуцул ішов з Коломиї, як то піде він поміж гори. І обзивались кругом ліси. Мовчала, дивувалась Мозель — звідки тут такі співанки красні? І була та їзда, як гуляння, хмільна їзда була. Співала дорога, танцювали ліси, горби, Мозель не стерпіла й собі заграла, рушила, повела берегами. То кров співала, не гуцул.

І така була їх ніч заручинова — проти місяця, проти веселих зір...

А на другий день Юра пішов до старого. То був черевань із волячим карком, із недобрим зором. Сів із Юрою до стола, бо сказав йому Юра, що має справу.

— То так собі сподобали смо одно другого, пане. Нема нам тепер як жити одно без другого.

— Ну то що? — засопів старий, заспівав люлькою.

— То нич, тільки так, що одно без другого не можем. Не пив нічого старий. Удавав, що не розуміє.

— Що ж ви цим сказали, пане молодий?..

— Та то, що нам одно судилось. Взяти хочу вашу.

— Як то взяти?

— Ну, так, що посватав би я. Весілля б справити як треба. Добре їй буде у мене. Побуду тут ще зо три роки, вироблю багато, а є з чого — я до премії стаю завжди. Не п'ю, марно гроші не розкидаю. А там і до мене — в гори. Там ще красніше буде. Кругом гори, а полонинка моя шовкова, докуплю ще — паном буду, ніхто не зрівняється. Там вашій доньці кланятись будуть. Бо я не хто-будь, неню, я — цісарського роду...

Слухав старий, слухав, а потім як пирсне реготом, аж затремтіли столи, аж забрязчали шибки. Лускав, а сміявся старий. Нічого не говорив, тільки сміявся. Заходився, плакав, тряс черевом, зойкав. І всі, що ходили кругом, зійшлися, поставали гурмою та й собі сміятись. Реготались усі — навіть кіт сміявся.

А Юра зблід. Підвівся. Нічого не сказав. Тихо, як тінь, як сновида вийшов. Ішов вуличками, попри фабрику, а всі сміялись. То такого дочекався. То такої ганьби. Ще ніколи, ніколи ніхто такої ганьби не мав. Тільки він один, гуцул Юра. Де ж та гордість моя, квіттям умаяна? Де ж та слава цісарського роду? Де ж те чоло моє, що не згоріло від сорому?.. Де ж те серце моє, що пістолем не вистрілило, не вибухнуло гнівом, як гармата? Бо ж не осоромив череватий мене самого, а цілий рід мій любий, що тої години могили розриває — за мною вступитись хоче...

Так ішов Юра і про себе говорив, і ніхто його не просив пити, і відвертався від нього словінець Еда і болгарин Станко. Мав би краще тоді метнутись у гарячу сталь, тріснутись із мотором у камінь, щоб лягти головою за той стид. Бо за таку ганьбу тільки смертю платять. Але не те йому порадив вітер, що вогняне чоло остудив.

Не те йому сказав суворий обрій. Не те йому хмурі гори, що з ними ганьбою ділився, шепотіли.

— Зажди, мой1, ще завчасу тобі тішитись, — погрозив п'ястуком, розметавши чорні брови, як стріли, над очами, ще спом'янеш гуцула...

Затис зуби, скам'янів на лиці. Тільки блискавиці стрічались в очах. Тільки стріляли брови-стріли. Тільки кресався у серці гнів. Бо то розпочалась друга оповідь, про те, як за гордість свою мстив люто леґінь гуцул Юра — цісарського роду.

* Мой (діал.) — частка, вживається при звертанні до людини.